

laista vapautta, joka tuhoaisi muiden vapauden. – – Mikään potentiaalin muoto ei voi olla niin arvokas, että siitä maksetaan muiden elämällä” (s. 77).

Eräät muutkin filosofit ja ”valmentajat” ovat viime vuosina esittäneet samansuuntaisia ajatuksia kuin Maija-Riitta Ollila. Olen saanut tuttavapiirissäni piis-kaa innostuksestani niitä koh-taan. Minulle on sanottu, että ne edistävät pikkuporvarillista elä-mänpolitiikkaa ja markkinaor-

juuteen alistumista ja niillä on saatu myös ns. jokamiesluokkaan kuuluvat ihmiset kääntämään selkensä köyhille ja heikoille.

Epäilemättä suureen sosiaali-seen ja taloudelliseen eriarvoi-suuteen ja turvattomuuteen liit-tyvien ongelmien ratkaiseminen vaatiikin muuta kuin puhetta oman potentiaalin ja ainutlaa-tuisuuden etsimisestä. Näiden puheiden ensisijainen kuulija-kunta on suhteellisen hyvin toi-meentuleva keskiluokka, koulu-

tettu työssä käyvä väki, joka etsii tyydyttävämpiä näköaloja työs-sään ja elämässään. Toisaalta voi kysyä, kumpi on parempi vaih-toehto köyhälle ja työttömälle: hänen uhriasemansa ja tukiriip-puvuutensa korostaminen vai hänellä kaikesta huolimatta ole-van potentiaalin ja toimintaky-vyn korostaminen. Kumpikaan näkökulma ei ole väärä, mutta visio paremmasta tulevaisuudesta ei voi konstruoida ilman jäl-kimmäistä.

Tiedon pahuus ja hyvyys

MATTI VIRTANEN

Janne Kivivuoren pienen mutta virittävän kirjan perusajatus on seuraava. Läpi historian on elä-nyt niin teoriassa kuin käytän-nössä näkemys, että valtion ja sen eliitin pitää hallita kansaa ve-tovoimaisen illuusion eli kansa-laisuskonnon avulla. Näitä il-luusioita Kivivuori nimittää hy-väksi myyiksi. Hyvän myytin avulla eliitti pyrkii turvaamaan yhteisön moraalisen ja sosiaali-sen järjestyksen, ja juuri siksi il-luusioton, totuutta hakeva tiede on koettu hyvän myytin ylläpi-täjien kannalta eriasteisesti vaa-rallisena. Varsinkin tilanteissa, joissa sosiaalinen järjestys järk-ky, tieteen katsotaan houkutte-levan kansaa moraalittomuuteen hyvän myytin perusteita jäytävillä tiedoillaan ja käsitteillään. Siksi historiaa halkoo hyvän myytin ja pahaksi katsotun tie-don jännitteinen suhde, joka on tuottanut varsinkin nousevien uusien tieteiden vastaisia moraa-

lisia ryhtiiliikkeitä – myös va-kiintuneen tieteen sisällä.

Kivivuoren perusajatus (hyvä myytti ja paha tieto sen uhkana) on toimiva ja auttaa näkemään ja jäsentämään historiassa perus-taltaan aina samana toistunutta asetelmaa, jonka ilmentymiä Ki-vivuori kirjassaan kuvaa. Yksi Kivivuoren kuvaama episodi on uuden tieteen, evoluutiopsyko-logian, suomalaisessa tiedemaail-massa 1990-luvulla käynnistämä kuohunta. Kivivuoren kuvaus omasta tutustumisestaan evo-luutiopsykologian ”vaarallisiin” kirjoihin on herkullisen hauska.

Yksi piirre Kivivuoren kirjassa kuitenkin häiritsee. Kivivuorelle myytit (kuten kaikki illuusiot) ovat varsin yksiselitteisesti har-haisia tai epätosia sepitteitä, joi-den avulla ihminen pakenee to-dellisuuden ja tiedon maailmaa. Näinhän ne tietysti ovat toimi-neet ja toimivat: ne siirtävät ih-misiä tästä reaalista toiseen, fik-

---

Janne Kivivuori
Paha tieto
Tieteenvastainen ajattelu
antiikista uusimpiin
kiistoihin
Nemo, 2003
197 s.

tiiviseen todellisuuteen – mutta ovatko illuusiot väistämättä pa-koa kuvitelmiin, jotka vain har-hahtavat ihmisiä pois tästä maa-ilmasta?

Kivivuori näkee todellisuuden ja illuusion välisen suhteen ikään kuin poikkileikkauksena, kahden rinnakkaisen, toisistaan erillään olevan maailman mallina. Maail-mat voivat kuitenkin olla myös peräkkäin: silloin illuusio on uto-pia, ihanne, jonka yhteisöt tai yksilöt asettavat oman toimin-tansa päämääräksi, ohjaavaksi haaveeksi (jota ei koskaan voi lo-pullisesti saavuttaa). On vaikea

kuvitella minkäänlaista poliittista liikettä tai puoluetta, jolla ei olisi jonkinlaista kuvaa hyvästä yhteiskunnasta tai hyvästä elämästä, jonka toteutumista liike tai puolue haluaa edistää. Tällainen kuva hyvästä yhteiskunnasta on tietysti illuusio, koska se ei ole totta eli olemassa tällä hetkellä, mutta se on visio, jonka suunnan halutaan edetä.

Kansainvälisen suursijoittajan George Soroksen kirjassa Kansainvälisen kapitalismin kriisi/Avoin yhteiskunta uhattuna (Tammi 1999) on oivallinen käsitteellinen keksintö ja pelkistys:

”Looginen positivismi siirsi luonnontieteen ajattelutavan yhteiskuntaan ja luokitteli lauseet tosiksi, epätosiksi tai merkityksettömiksi. Ajattelevien toimijoiden maailmassa tarvitaan kuitenkin totuuden kolmas luokka: reflektiiviset lauseet, joiden totuusarvo riippuu niiden tekemästä vaikutuksesta.”

Vapaus, veljeys, tasa-arvo (ja sen yksi sovellus: pohjoismainen hyvinvointivaltio) on tällainen ”reflektiivinen lause” eli utopia, jonka totuusarvo on luettavissa siitä, mitä utopiaan tukeutuneet liikkeet ovat poliittisella toiminnallaan saaneet ja tulevat saamaan aikaan. Mikään ei periaatteessa aseta tällaista illuusiota tietoa tai todellisuutta vastaan – päinvastoin: tällainen utopia tarvitsee jatkuvaa operationalisointia käytännön tavoitteiksi ja tutkimusta sen suhteen, mitä harjoitettu politiikka niiden suhteen on saanut tai ei ole saanut aikaan. Tällainen asetelma on aika lähellä esim. Stakesin lakisääteistä toimenkuvaa suhteessa hyvinvointivaltion tavoitteisiin. Siis: yhtälö voi olla myös hyvä myytti/hyvä tieto.

Kuten Kivivuori kirjassaan välyttää, ”myyttisyys” saattaa olla evoluution ihmiseen asentama ihmisluonnon osa. Jos näin on

(kuten taitaa olla), helpompi ja hedelmällisempi tapa edetä voisi olla pyrkimys ”rationalisoida” utopioita ja niiden merkitystä elämässä ja politiikassa kuin illusioiden kokonaan poistaminen, johon Kivivuori tuntuu tähtäävän. Mutta: tämän järjeittämisen ja ymmärrettäväksi tekemisen tärkeä osa on Kivivuoren pelkistämä hyvä myytti/paha tieto-asetelma ja sen jatkuva toistuminen. Tämän vastakkainasettelun voi nähdä terveen peruskuvion patologisena muotona, joka Suurten Utopioiden (paratiisi maan päälle) aikoina oli yleinen, mutta joka tahtoo toistua moraalisisina ryhtiliikkeinä myös nyt, kun jokin pienempi utopia ja sen kannattajakunta kokevat asemansa olevan uhattuna. Tämän mekanismin löytämisessä on Kivivuoren kirjan innovatiivinen ja produktiivinen anti.

Myyttejä tuhoamassa

ILPO AIRIO

Työttömyys on ongelma, johon ratkaisukeinon löytäminen tunnetaan olevan tiukassa. Suomessa aktiivisen työvoimapolitiikan keinovalikoimaa työttömyyden vähentämiseksi on 1990-luvun kuluessa laajennettu tasaisesti. Uusimpiin ehdotuksiin lukeutuvat mm. Pasi Holmin ja Vesa Vihtiälän esiin nostama ja hallitusohjelmassakin esitetty matalan tuottavuuden työpaikkojen luominen ja esimerkiksi TT:n

johtajan Seppo Riskin esiin nostama osa-aikatyön lisääminen.

Vastaavia keinoja – varsinkin matalapalkka-alojen työpaikkojen luomista – on käytetty esimerkiksi Yhdysvalloissa. Siellä on nykyään laaja työssä käyvien ihmisten ryhmä, jolla on suuria toimeentulovaikeuksia. Beth Shulmanin kirja pureutuu aiheeseen pohtimalla, ketkä muodostavat tämän päivän työköyhälistön, mistä syistä he ovat

---

Beth Shulman
The Betrayal of Work
How Low-Wage Jobs
Fail 30 Million Americans
New York: The New
Press, 2003
255 s.

köyhiä ja miksi heidän tilanteelleen ei ole näkyvissä parannusta. Kirja ei anna varsinaisesti uutta